

Sborník abstraktů

Psychologická diagnostika dětí a dospívajících:

Výzkum, prevence a
školní poradenství

Mezinárodní konference
29. 6. - 1. 7. 2011
Fakulta sociálních studií MU
Brno

centrum adiktologie

Českomoravská psychologická společnost

Obsah

Vyžádané přednášky.....	3
Host konference	3
Jednání v sekcích	4
Psychologická diagnostika	4
Vystoupení 29. 6.....	4
Vystoupení 30. 6.....	7
Nadání a talent	9
Vystoupení 29. 6.....	9
Etické otázky psychologické diagnostiky	12
Vystoupení 30. 6.....	12
Školně-psychologické otázky a diagnostika.....	13
Vystoupení 29. 6.....	13
Vystoupení 30. 6.....	15
Vystoupení 1. 7.....	16
Diagnostika a výzkum ve vývojové psychologii	18
Vystoupení 30. 6.....	18
Vystoupení 1. 7.....	20
Prevence a diagnostika – workshopy	23
Vystoupení 29. 6.....	23
Vystoupení 30. 6.....	23
Posterová sekce - 30. 6.....	25

Vyžádané přednášky

Dr. Anton Furman

Woodcock-Muñoz Foundation Project Coordinator, International Edition, School Psychologist, Federal Way School District

„Zvýšenie užitočnosti psychologického vyšetrenia: Kolaboratívny model školskej psychológie“

Dr. Nancy Mather

Professor, University of Arizona, College of Education

„How Cognitive Abilities Relate to School Achievement“

Dr. Michael Gerner

School Psychologist, Arizona Department of Education

„Differentiating between Autism, Learning Disability, and Intellectual Disability“

Dr. Alexander. T. Vazsonyi

Professor, Department of Human Development and Family Studies, Auburn University

„Myths and Realities of Adolescent Problem Behaviors: What we know and what we can do about it“

Host konference

prof. PhDr. Josef Švancara, CSc.,

PSÚ Filozofické fakulty, Masarykova univerzita

„Začátky vývojově psychologické diagnostiky“

Jednání v sekcích

Psychologická diagnostika

V psychodiagnostické sekci konference budou představeny zkušenosti s aplikací Modelu recenze podle EFPA pro popis a hodnocení psychologických testů. Očekáváme příspěvky o současném stavu české psychodiagnostiky. Garantem jednání této části konference je doc. T. Urbánek (PsÚ AV ČR v Brně, Pracovní skupina pro testy a testování při ČMPS) a Mgr. J. Širůček (IVDMR FSS MU, Pracovní skupina pro testy a testování při ČMPS).

Vystoupení 29. 6.

Test reakcí na stres: Vývoj nového grafického projektivního testu pro cílovou skupinu dětí a adolescentů

Čeněk Šašík, Zuzana Kocábová, Markéta Jankovská

Test reakcí na stres (TRS) je nový psychologický test, který vznikl v rámci specifického výzkumu FF MU. Nyní je připravována jeho postupná standardizace. Jedná se o grafickou projektivní metodu, kdy je formou komiksů zpracováno osm typů zátěžových situací, se kterými se mohou běžně setkávat děti a adolescenti. Kreslené příběhy zahrnují tyto oblasti: selhání ve škole, konflikt s autoritou – se zákonem, konfliktní rodinné prostředí, konflikty s vrstevníky, materiální ztráta, selhání ve výkonové sféře, ztráta přátelských vazeb a zdravotní problémy. Dodatečně byla přidána devátá položka – prázdná plocha neboli volná zátěžová situace, u které děti a adolescenti mohou volně referovat o svých vlastních prožitých zátěžových situacích. Test byl připraven ve třech formách - individuální klinické formě, skupinové sešitové formě a analogicky k sešitové formě byla realizována rovněž její počítačová verze, která byla zpracována na platformě MuTeP. MuTeP (Multivariantní Testovací Program) je webová aplikace, která byla vyvinuta ve spolupráci s FF MU a PŘF MU a slouží k vytváření a administraci nejenom různorodých psychologických úloh a testů, ale je používána rovněž jako nástroj zkoumání map. Při návrhu nového testu byly zohledněny také požadavky klinické praxe pro diagnostiku copingových strategií dětských pacientů. Rovněž bylo zvažováno využití tohoto podnětového materiálu v rámci terapeutických rozhovorů. Zde by tyto obrázky mohly umožnit věnovat se emočně náročným situacím pro děti méně ohrožujícím způsobem, a to díky zaměřením na třetí osobu. Cílem našeho příspěvku je přiblížit proces tvorby a ověřování nové psychologické metody a rovněž zvážit možnosti administrace a širší jejího užití.

Principy klasifikace způsobů zvládnání a interpretační potenciál klasifikačních systémů

Tomáš Kohoutek

Výzkum zvládnání zátěže je natolik diferencovanou oblastí, že se stává obtížným jak srovnání výsledků dílčích studií, tak dokonce i jednoznačné vyjádření vztahu zvládnání a adaptace. Současná diskuse o postupech při studiu zvládnání zdůrazňuje potřebu uspokojivě teoreticky podložených kategorií, které by umožňovaly zlepšit interpretační hodnotu výzkumů (např. ve smyslu kriteriální nebo prediktivní validity). K hlavním řešeným otázkám patří obecnost kategorií, šíře jevů, které pokrývají, a jejich hierarchické a funkční vztahy. Další důležitou oblastí jsou specifika výzkumu zvládnání ve vztahu k tradičním metodologickým kritériím, zvláště při konstrukci škál. Příspěvek čerpá z recentních metodologických a metateoretických studií a shrnuje hlavní požadavky na adekvátní klasifikaci způsobů zvládnání.

Standardizace Dotazníku vývoje komunikace (DoVyKo 2) a jeho využití

Filip Smolík, Klára Votavová

Příspěvek informuje o adaptaci inventáře MacArthur Bates Communicative Development Inventories (MAB-CDI) do češtiny. MAB-CDI se užívá k hodnocení jazykového vývoje dětí od 8 do 42 měsíců ve výzkumu zdravého jazykového vývoje i v klinické praxi. Autoři připravují českou verzi jedné z forem inventáře (Words and sentences), která je určena pro děti od 16 do 30 měsíců a skládá se ze dvou částí. První obsahuje rozsáhlý seznam slov (celkem 649) uspořádaných podle obsahových kategorií (např. lidské tělo, činnosti, jídlo atd.). Rodiče zaškrtaávají mezi položkami ta slova, která jejich dítě spontánně říká. Druhá část je věnována gramatické složitosti promluv, kde se hodnotí jak ohýbání slov, tak i tvorba vět a jejich pragmatické užití. Česká verze je nazvána Dotazník vývoje komunikace (DoVyKo 2). Původní seznam v lexikální části vznikl na základě překladu americké a španělské verze a jeho doplnění. Proběhly dvě pilotní studie (2009, N = 36; 2010, N = 70), na jejichž základě byly lexikální seznam i gramatická část upraveny a byla vytvořena dobře srozumitelná instrukce. V současné době probíhá standardizace DoVyKo 2. Na základě rozsáhlého reprezentativního vzorku (N = 750) budou vytvořeny normy, které v budoucnu umožní využití tohoto nástroje ve výzkumu i klinické diagnostice dětí. Příspěvek informuje o průběhu standardizace a o psychometrických a obsahových charakteristikách nástroje, jak se ukázaly v pilotních studiích. Upozorňuje na oblasti, kde raná diagnostika pomocí této metody může přispět ke kvalitě péče o dítě a podepření klinického a pedagogického rozhodování.

Dotazník způsobů zvládnání zátěže: konstrukce nástroje využitého v brněnské části studie ELSPAC, souhrn nejvýznamnějších výsledků

Tomáš Kohoutek, Jan Mareš, Stanislav Ježek

Dotazník způsobů zvládnání zátěže, longitudinálně administrovaný v rámci psychologické části studie ELSPAC byl koncipován jako semispecifický nástroj pro populaci adolescentů – zahrnuje seznam obvyklých problémů a způsobů zvládnání či obecněji reakcí na zátěž. Teoreticky předpokládanou

struktura škál dotazníku se však podařilo ověřit jen částečně. Příspěvek seznamuje s alternativami struktury dotazníku, vytvořenými s využitím kombinace exploračních a konfirmačních postupů. Na příkladech realizovaných dílčích studií dále ilustruje obecnější principy klasifikace způsobů zvládnání a možnosti interpretace vzhledem k reprezentativním modelům zvládnání.

Assessment of Career Decision Making Difficulties

Štefan Vendel

Príspevok informuje o diagnostike problémov v kariérovom vývine, ktoré sa vyskytujú v raných štádiách voľby štúdia a povolania. V prvej časti prináša stručné informácie o jestvujúcich technikách skonštruovaných na tento účel, ktoré vznikli v 90-tých rokoch minulého storočia. V druhej časti príspevku informujeme o konštrukcii autorského nástroja Dotazník ťažkosti v rozhodovaní o voľbe povolania a o overovaní jeho validity a reliability na vzorkách žiakov základných a stredných škôl na Slovensku.

Diagnostika předmětově – prostorové představivosti u dětí a dospívajících

Ivana Vidláková

Cílem tohoto příspěvku je jednak informovat posluchače o poznatcích nově se utvářejícího konceptu kognitivního stylu na poli kognitivní psychologie a zároveň poukázat na možnosti diagnostiky prostorové a předmětové představivosti na počítači. Zaměříme se na nový přístup charakterizující individuální odlišnosti kognitivních funkcí, jmenovitě rozdílnosti mezi zpracováním poznatků o charakteristikách předmětů, objektů a mezi zpracováním informací o prostorových vztazích. Představíme testy Object – Spatial and Verbal Imagery Questionnaire (OSIVQ) a dále návrhy performačních testů prostorové představivosti (Rotace kostky, Rotace postavy) vycházející z Mental Rotation Test Vanderberga & Kuse z roku 1978 a zcela nový test Výškopis. Z oblasti performačních testů předmětové představivosti popíšeme testy Skrytých obrazců adaptované z testů Snow Pictures Test a Gestalt Completion Test od Ekstroma a kol. z roku 1976.

Baterie testů jazykových schopností pro děti předškolního věku

Gabriela Seidlová Málková, Filip Smolík

Prezentace představí baterii diagnostických testů pro hodnocení jazykových schopností dětí předškolního věku. Baterie vychází z poznatků současné vývojové psycholingvistiky a kognitivní psychologie. Reflektuje význam hodnocení jazykových schopností dítěte v předškolním věku pro včasné rozpoznání poruch vývoje jazyka a rizika rozvoje dyslektických obtíží. Obsahuje celkem 10 testů pro posuzování úrovně gramatických znalostí, slovní zásoby, fonologického uvědomování a fonologické paměti: porozumění gramatice, gramatické uvědomování se subtestem opravování vět a posouzení gramatičnosti vět, test hodnocení morfologického povědomí dítěte, obrázkový test slovní zásoby, test rychlého jmenování, test opakování pseudoslov, test skládání slabik, rozpoznávání slabik a rozpoznávání hlásek v pseudoslovech. Autoři v průběhu příspěvku představí strukturu testové baterie a popíší jednotlivé její části. Testová baterie vznikla původně pro účely

longitudinální studie vývoje fonologického a gramatického uvědomování a znalostí dětí předškolního věku. Data získaná v průběhu této studie, prozatím ze dvou fází sběru dat, ukazují vysokou až střední reliabilitu sestavených měřítek (0.4 - 0.9 Cronbachovo alpha). Studie byla realizována na vzorku 133 českých dětí předškolního věku prozatím ve dvou fázích sběru dat (průměrný věk v době prvního testování $M = 46$ měs., $SD = 0.306$, rozptyl 39 – 51 měs.). První fáze sběru dat probíhala v květnu-červnu 2010 a druhá fáze sběru dat v listopadu a prosinci 2010. Děti, se kterými jsme ve studii pracovali, pochází z celkem 14 státních mateřských škol v Praze a v Šumperku. Autoři v průběhu prezentace příspěvku představí dosavadní průběh studie, vzorek, typické výkony i variabilitu výkonů dětí v jednotlivých subtestech, a prediktivní validitu jednotlivých měřítek. V závěru prezentace zmíní autoři i dosavadní zkušenosti s administrací jednotlivých testů.

Drawing in assessment of children in hospital

Iveta Šefarová, Jana Marková

Kresba je pre odborníkov, pracujúcich s deťmi, obľúbeným prostriedkom pre porozumenie citovému prežívaniu dieťaťa. To sa týka aj chorých a hospitalizovaných detí, ktoré vzhľadom k limitovanej vyspelosti verbalizácie ťažko hovoria o svojom prežívaní, spojenom s ochorením.. Kresba je prostriedkom „rozprávania bez slov“, môže byť kľúčom, otvárajúcim dvere k vnútornému svetu dieťaťa a k ďalšej komunikácii. Podľa psychoanalytičky Susan Bachovej sa môžu prostredníctvom farieb, motívov a tvarov zobrazit' v spontánnej kresbe aj somatické problémy. Môžu zobrazovať aktuálny priebeh choroby, ako aj náhľad na budúci stav a poukazovať na symptómy, ktoré v danom momente nie sú diagnostikované. V našej práci sa zameriavame na analýzu a komparáciu kresieb 188 detí /94 chorých a 94 zdravých/ s použitím Kopitzovej indikátorov a modifikovanej klasifikácie /podľa R. L. Kortessluoma, R. Z. Punamäki a M. Nikonena/. Cieľom výskumu bolo zistiť, nakoľko dokáže kresba zachytiť rozdiel v prežívaní detí chorých od zdravých, ich poňatie choroby a bolesti a odlišnosti vo výskyte emočných indikátorov v kresbe v týchto skupinách.

Vystoupení 30. 6.

Potřeba standardů v psychologickém testování v ČR

Tomáš Urbánek, Jan Širůček

Základními předpoklady kvalitní psychologické diagnostiky, na kterých se shoduje mezinárodní vědecká komunita, jsou: 1) existence kvalitních psychodiagnostických metod, a 2) kompetence uživatelů těchto metod. Oba předpoklady jsou v české psychologické diagnostice porušovány - víme o mnohých metodách, které jsou z hlediska vědeckých psychologických kritérií neakceptovatelné, a známe příklady nekompetentního používání metod, ať už laiky, ale i psychology. Příspěvek přináší příklady toho, jak podobné požadavky prosazovat v podmínkách psychologické diagnostické praxe.

Lesk a bída matematických řešení v psychodiagnostice

Vladimír Dočkal

Keď pred sto rokmi začala psychológia kvantifikovať svoje zistenia, získala si rešpekt a možnosť zaradiť sa do sveta vedy – tak ako sa veda v tých časoch chápala. Kvantitatívny prístup je charakteristický najmä pre psychometriku, ktorá sa v duchu pozitivismu stala keď nie úplným synonymom psychodiagnostiky, tak aspoň prevládajúcim smerom v nej. Aj dnes má pozitivistická paradigma v psychológii silnú pozíciu, no čoraz viac sa uplatňujú rôzne nové (kvalitatívne) pohľady. Je preto namieste zamyslieť sa nad úlohou matematiky v psychologickom poznaní, osobitne v psychodiagnostike. Príspevok kriticky hodnotí možnosti matematiky pri koncipovaní teórie, na ktorej je psychologický test založený, pri výbere položiek a overovaní psychometrických charakteristík testu a pri tvorbe testových noriem. Dokladá užitočnosť matematických prístupov, ale upozorňuje aj na ich limity. Matematika je v psychodiagnostike nezastupiteľná, je však iba pomocníkom, ktorý nemôže nahradiť kvalifikované psychologické usudzovanie.

Skórovací systémy pro Tématický apercepční test: Interpersonální decentrace a Afektivní škála

Ivo Čermák, Táňa Fikarová

V příspěvku budou stručně uvedeny některé současné specifické skórovací systémy používané pro interpretaci příběhů evokovaných TAT. Dvě soudobé skórovací techniky budou představeny zevrubněji - Interpersonální systém decentrace M. Feffera, který identifikuje úroveň interakcí mezi protagonisty příběhů z hlediska komplexity a koordinace perspektiv a Afektivní škála A. Thomasové zachycující emočně významné vztahy v příbězích.

Nadání a talent

Sekce garantovaná doc. Š. Portešovou (IVDMR FSS MU) bude zahrnovat poznatky z výzkumů zaměřených na problematiku nadaných dětí.

Vystoupení 29. 6.

Standard komplexního vyšetření mimořádného nadání v pedagogicko-psychologických poradnách

Světlana Durmeková

V České republice jsou diagnostikou mimořádného nadání dětí a žáků pro potřeby škol pověřena školská poradenská zařízení – pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Analýza služeb školských poradenských zařízení pro mimořádně nadané děti a žáky realizovaná IPPP ČR v roce 2010 však prokázala, že ve speciálně pedagogických centrech není diagnostika mimořádného nadání téměř realizována – zejména kvůli nedostatku pracovníků a diagnostických nástrojů. Většinu mimořádně nadaných dětí a žáků diagnostikují pedagogicko-psychologické poradny. Mezi jednotlivými pracovišti jsou však značné rozdíly v počtech mimořádně nadaných dětí a žáků, které mají v péči. Někteří odborní pracovníci pedagogicko-psychologických poraden tak mají s diagnostikou mimořádného nadání minimální zkušenosti. Celkově méně rozvinutá je oblast speciálně pedagogické diagnostiky mimořádného nadání. Proto byl vytvořen Standard komplexního vyšetření mimořádného nadání v pedagogicko-psychologické poradně. Zahrnuje jak psychologickou, tak speciálně pedagogickou diagnostiku mimořádného nadání a je doplněný o seznam nejčastěji používaných a doporučených nástrojů.

Škála charakteristik nadání pro předškolní děti – shody a rozpory v posuzování nadání předškoláků učitelkou a rodiči

Jana Havigerová

Příspěvek se zabývá tématem skríninku a identifikace (mimořádného) rozumového nadání v předškolním věku. Pospána je Škála charakteristik nadání pro předškolní děti od L. Silvermanové, která byla v rámci výzkumu přeložena do češtiny. Škálu vyplnili rodiče a učitelky 89 předškolních dětí. V tomto příspěvku je hodnocena shoda v posouzení chování dítěte mezi rodiči (pojímání jako "nezkušený posuzovatelé") a učitelkami MŠ (posuzovány jako "zkušený posuzovatelé", neboť všechny učitelky byly v problematice rozumového nadání proškoleny). Výsledky potvrzují předpoklad, že rodiče mají v převážné většině tendenci nadhodnocovat, avšak část rodičů nadaných dětí vykazuje tendenci právě opačnou a hodnotí své děti přísněji. Tento fakt je v příspěvku diskutován.

Identifikace nadání u dětí předškolního věku

Jana Čihounková, Šárka Portešová

Príspevek stručně shrnuje možnosti diagnostiky nadání u dětí předškolního věku a seznamuje čtenáře s výsledky studie ověřující vypovídající schopnost skříninkového dotazníku určeného k identifikaci nadaných dětí předškolního věku jejich rodiči (Personality Development of the Preschool Children Questionnaire). Dotazník vyplnilo celkem 917 rodičů předškolních dětí ve věku 3 – 6 let. U šedesáti z nich pak byly pomocí Woodcock-Johnsonova testu zjištěny rozumové schopnosti.

Nástroj na meranie úspešnej inteligencie v školskom prostredí

Lada Kaliská

Príspevok pojednáva o koncepcii úspešnej inteligencie, ktorú vypracoval R. J. Sternberg. V roku 2004 vypracoval s osobnými spolupracovníkmi nástroj na diagnostikovanie úrovne analytickej, tvorivej a praktickej inteligencie pre deti vo veku od 9-12 rokov školskom prostredí. V príspevku ponúkame čiastočné zistenia z realizovaného výskumu, kde sme zisťovali úroveň týchto troch komponentov u žiakov 4. a 6. ročníka a upozorňujeme na výhody a nevýhody verifikovaného nástroja.

Diagnostika nadaných v Talnetu

Dagmar Borovičková, Monika Lokajíčková, Lucie Sušická, Stanislav Zelenda, Michaela Žáková

„Vzdělávací projekt Talnet – online k přírodním vědám“ je určen pro žákům ve věku 13 až 19 let se zájmem o přírodní a technické vědy a matematiku. Cílem je nabídnout nadaným žákům systematické příležitosti pro projevení a rozvoj nadání bez limitů geografických a časových. Součástí projektu Talnet je psychologická diagnostika. V souladu s obecně platnými teoriemi nadání jsme měřili u žáků: schopnosti, motivaci a odolnost k zátěži, tvořivost, kritické myšlení. K měření schopností se užívá Amthauerův test I.S.T. (2000R), motivace Dotazníkem motivace výkonu LMI, tvořivosti Torranceho figurálním testem tvořivého myšlení. Kritické myšlení posuzujeme dle Watsonova-Glaserova Testu hodnocení kritického myšlení (CTA). Údaje z těchto testů porovnáváme s výsledky a výstupy činností žáků v T-kurzech, hodnocených instruktory kurzů. Kurzy se skládají ze dvou výukových bloků a bloku pro vypracování samostatné práce pod odborným vedením instruktora. Úspěšná účast žáka v kurzech typicky vyžaduje aplikaci komplexnějších myšlenkových nebo kognitivních schopností při řešení problémů a „výzkumech“. Řada žáků se zúčastňuje kurzů v několika po sobě následujících letech, někteří pracují dokonce ve více kurzech současně. O účastnících máme k dispozici další údaje, např. doporučení učitele s vymezením úrovně charakteristik typicky rozeznávaných učiteli u nadaných žáků, vlastní profil „preferencí“ žáka. Data sbíráme od r. 2005, analyzujeme a porovnáváme, abychom mohli vyvíjet a modifikovat aktivity s větším ohledem na žáky. Snažíme se také hledat praktické a použitelné metody identifikace nadaných, které by mohly posloužit učitelům pro diferenciaci a podporu nadaných při výuce ve škole. V příspěvku budou ilustrovány dosavadní výsledky.

Diagnostika a identifikace nadaných žáků s dyslexií

Šárka Portešová

Příspěvek se zabývá problematikou psychologické diagnostiky a pedagogické identifikace mimořádně nadaných žáků se souběžnou poruchou v oblasti čtení, s dyslexií. V našem vzdělávacím kontextu jde, na rozdíl od zahraničí, o téma nové. Ukazuje se, že primární důraz procesu vyhledávání této specifické populace nadaných je kladen na otázku odhalení jejich mimořádných schopností a na postižení jejich možné kompenzační role. Hlavním cílem předložené práce je proto empiricky podchytit rizika a překážky, jež mohou stát v cestě k odhalení rozumového nadání těchto žáků a studentů. Zaměřujeme se na otázku psychologické diagnostiky kognitivních schopností dané populace žáků a to prostřednictvím u nás nejrozšířenějších standardizovaných multidimenzionálních testů inteligence (Wechslerových testů inteligence WISC-III a Woodcockových-Johnsonových testů kognitivních schopností, WJ IE COG). Zabýváme se rovněž otázkou pedagogické identifikace dané populace žáků. V závěrečné části shrnujeme nejdůležitější poznatky, které mohou být použity v psychologické a pedagogické praxi.

Etické otázky psychologické diagnostiky

Jednání sekce se zaměří na zamýšlené i nezamýšlené důsledky nesprávného použití diagnostických nástrojů a interpretace takto získaných výsledků v perspektivě etických kodexů profesních sdružení u nás i v zahraničí. Garantem této části jednání je prof. J. Mareš (LF UK v Hradci Králové).

Vystoupení 30. 6.

Vybrané etické aspekty práce psychologa

Jiří Mareš

Aktuální verze abstraktu nebyla v době přípravy sborníku k dispozici.

Etické otázky ve vztahu psycholog-klient

Hikmet Vavrečková Salihová

Setkává-li se psycholog s klientem, dotýká se oblastí, které je dobré, z hlediska etiky, mít dopředu zvážené. Ať jde o oblast přijímání dárků, duálních vztahů, ukončení spolupráce nebo otázky ohledně plateb či výzkumu a dalších. Je-li klientem nezletilý, nabývají tyto otázky ještě jiných rozměrů. V příspěvku budou dále probrány limity právní odpovědnosti.

Etické problémy identifikácie a výberu nadaných detí

Vladimír Dočkal

Špecifickou oblasťou psychodiagnostiky je identifikácia a výber talentov. Príspevok sa pokúša diferencovať oba procesy a zamýšľa sa nad etickými problémami, ktoré sa s nimi spájajú (či už s jedným, z druhým, alebo s oboma). Jedná sa o dilemy vyplývajúce z použitých identifikačných/výberových stratégií (jednokritériová vs. multikritériová, šírková vs. hĺbková, jednokroková vs. viackroková, formalizovaná vs. klinická, negatívny vs. pozitívny výber), či zo vzťahu zodpovednosti ku klientovi a spoločnosti. Príspevok sa dotýka tiež problémov súvisiacich s postojmi rodičov, resp. iných objednávateľov psychodiagnostiky talentu i otázok spojených s nálepkovaním nadaných detí.

Psychometrika na bakalárském stupni

Stanislav Ježek

Příspěvek krátce představuje zamýšlenou změnu kurikula bakalářského studia, která přinese studentům znalosti a dovednosti potřebné ke kompetentní administraci jednoduchých psychologických škál.

Školně-psychologické otázky a diagnostika

Tato sekce sdruží příspěvky o diagnostice ve školním prostředí v nejširších souvislostech. Garanty jsou dr. J. Zapletalová (IPPP ČR) a prof. S. Štech (PedF UK). Východiskem pro jednání těchto sekcí jsou nedávné změny v legislativě týkající se poskytování speciálně-pedagogických služeb. Pozornost bude věnována jednoznačnějšímu definování pro jakou populaci žáků jsou určeny speciální školy (ZŠ praktická), dále též problematice psychodiagnostiky mentální retardace a dalších typů výjimečnosti, které vyžadují speciální přístup ve vzdělávání.

Vystoupení 29. 6.

Psychodiagnostické nástroje v práci školních psychologů

Bohumíra Lazarová, Miroslava Čapková, Naděžda Kubičková, Miloslava Svobodová

Školní psychologie je v České republice relativně nově rozvíjenou disciplínou a relevantních údajů o práci a zkušenostech školních psychologů zatím není mnoho. V souvislosti se snahami o vymezování náplně práce školních psychologů se diskutuje o širokém záběru práce a někteří autoři zdůrazňují přesun od diagnostiky žáků k práci s učiteli a s celým systémem. Cílem příspěvku je prezentovat některé teoretické a empirické poznatky vztahující se k práci školních psychologů v České republice. Autorky přitom čerpají mj. také ze zkušeností, které získaly jako metodičky školních psychologů v rámci projektu Vzdělávání, informace, kariéra - Rozvoj školních poradenských pracovišť. Nabízejí také výsledky spíše subtilního dotazníkového šetření, které provedly mezi školními psychology, s cílem získat přehled o využívání diagnostických nástrojů ve školně psychologické praxi a poznat alespoň dílčím způsobem postoje školních psychologů k diagnostice.

Dva pohľady na diagnostiku učenia v zóne najbližšieho vývinu

Zuzana Petrová

Vygotského koncept zóny najbližšieho vývinu je považovaný za podnetný teoretický rámec umožňujúci študovať vzťah medzi vývinom a poskytovanou učebnou intervenciou, reagujúc tak na pnutie medzi internými procesmi vývinu a vonkajšími socio-kultúrnymi vplyvmi obsiahnutými v učebnej intervencii. Zadefinovanie tohto konceptu ako „diferencie medzi úrovňou riešenia úloh s pomocou a pod vedením dospelých a úrovňou riešenia úloh dostupných samostatne“ však poskytuje možnosť dvojakej interpretácie pre jej diagnostiku. Prvá implikuje včlenenie diagnostických procedúr do vzdelávacích aktivít, druhá včlenenie vzdelávacích aktivít do diagnostiky. Príspevok analyzuje kľúčové prvky oboch perspektív a ich legitimitu vo vzťahu k diagnostike vývinu dieťaťa a evaluácie učebných aktivít učiteľa.

Příspěvek k využití testu SON-R při psychologické diagnostice kognitivních schopností dětí ze sociálně vyloučených lokalit

Tomáš Nikolai, Adéla Lábusová, Simona Pekárková, Miroslav Rendl

Východiska: Děti ze sociálně vyloučených lokalit mají obtíže s adaptací na školní prostředí častěji než děti z jiných sociálních skupin. Při psychologickém vyšetření jejich kognitivních funkcí jsou využívány i výsledky testů inteligence. Psychologický test SON-R je v České republice doporučován jako kulturně nezatížený pro diagnostiku inteligence u dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Metody: Osmiměsíční diagnostický program probíhal přímo v rodinách dětí. Tři romští chlapci ze sociálně vyloučených lokalit absolvovali vstupní vyšetření psychologickým testem SON-R. Následně byla provedena kvalitativní analýza testového materiálu a výsledků testů expertní skupinou ve složení pedagogický psycholog, speciální pedagog, neuropsycholog a kulturní antropolog. Materiál byl zpracován kvalitativní metodou vhodnou pro analýzu kognitivních procesů dětí v testové situaci. Paralelně probíhala explorace sociálního, kulturního a vzdělanostního kapitálu rodinného zázemí. Výsledky: Ve vstupním vyšetření testem SON-R dva chlapci skórovali v pásmu extrémně nízké inteligence (IQ 65, 66) a jeden chlapec v tzv. „hraničním“ pásmu (IQ 77). Všichni chlapci jsou ve svém přirozeném prostředí plně soběstační, nesplňují diagnostická kritéria pro mentální retardaci. Závěry: Výsledky explorační studie naznačují, že výsledky testu SON-R při diagnostice kognitivních funkcí u dětí ze sociálně vyloučených lokalit, a to zejména při diagnostice lehké mentální retardace dle kritérií Mezinárodní klasifikace nemocí 10. revize, je nezbytné interpretovat se znalostí přirozeného prostředí dítěte a sociálním, kulturním a vzdělanostním kapitálem jeho rodiny. S přihlédnutím k analýze testového materiálu a kognitivních procesů dětí lze vyslovit pochybnost o kulturní nezatíženosti testu SON-R. Pro větší zobecnitelnost naznačených trendů jsou potřeba další studie, zejména kvantitativního charakteru.

Diagnostika v sociálních zmenách v obraze detstva

Ondrej Kaščák, Branislav Pupala

Autori štúdie analyzujú tendencie v súčasnom školskom diagnostikovaní a kladú si základnú otázku, ako tieto tendencie ovplyvňujú obraz o školskom dieťati v odbornom diskurze a aké má daný obraz dopady v širších sociopolitických súvislostiach. Autori najprv predstavujú silnejúce tendencie individualizácie a dynamizácie školského diagnostikovania. Individualizačné tendencie sa spájajú s humanistickou prizmou a v diagnostickom zmysle slova transformujú tzv. prístup orientovaný na dieťa. Dynamizačné tendencie vychádzajú z konceptu dynamickej diagnostiky inšpirovaného Vygotským, ktorý má v pedagogickej oblasti rôzne didaktické aplikácie (napr. v podobe tzv. mediovaného učenia alebo v podobe konceptu tzv. vynárajúcej sa gramotnosti). S individualizačnými a dynamizačnými tendenciami ide ruka v ruke tendencia štandardizácie diagnostikovania, ktorú v súčasnosti vyjadruje najmä koncept DAP (Developmentally Appropriate Practice) a ktorého prvky sa dostávajú napr. do vzdelávacích programov či štandardov učiteľskej profesie. Zároveň dochádza ku kontinuálnemu rozširovaniu individuálnej dokumentácie o žiakovi (od pozorovacích záznamov až po žiacke portfóliá). Špecifická podoba a nárast významu

diagnostického diskurzu umožňuje autorom hovoriť v nadväznosti na Foucaulta o novom „diagnostickom panoptizme“ a následne sa zamyslieť nad jeho diskurzívnymi a praktickými dôsledkami. Prvým z nich je zmena ponímania školských detí smerom od „univerzálnych detí“ k „autonómnym deťom“. Ich individualizačné a dynamizačné ponímanie spôsobuje odklon od „normálnych detí“ k „superdeťom“. Táto zmena v ponímaní však nie je sociálne samoučelná. To, že sa tento obraz reprodukuje v rôznych štandardoch, naznačuje, že ide o sociálne očakávanú transformáciu smerom k produktívnym či kompetentným deťom naplňujúcim ciele neoliberálnej ekonomiky. Vzniká tak obraz „podnikavého dieťaťa“.

Vystoupení 30. 6.

Diagnostika matematicky nadaného žaka z pohledu učitele

Růžena Blažková, Milena Vaňurová

Identifikace mimořádného nadání pro matematiku v mladším věku dítěte je pro učitele velmi náročná, protože je obtížné stanovit, zda se jedná o zrychlený vývoj žáka v oblasti matematických schopností nebo o mimořádné nadání. Často děti, u kterých se v dětství projevovalo zdánlivě výrazné nadání, se v dospělosti zařadily do průměru. Naopak mezi vynikajícími matematiky, či fyziky najdeme osobnosti, které se jako děti jevily ve srovnání s vrstevníky jako průměrné či podprůměrné. Mimořádně matematicky nadaný žák může přijít s diagnostikou z odborného pracoviště, učitel sám však provádí identifikaci subjektivní. Všímá si logického myšlení žáka, jeho schopnosti orientovat se v číselných oborech a provádět operace s čísly, schopnosti symbolického a verbálního vyjádření postupů, jeho postojů k řešení problémů, stupně rozvoje prostorové představivosti apod. V příspěvku se uvedena série úloh, které využíváme k identifikaci matematického nadání. Z hlediska matematického učiva jsou zde obsaženy logické a slovní úlohy, úlohy na sledování a objevování závislostí, úlohy kombinatorické a úlohy s geometrickým obsahem, zejména úlohy zaměřené na geometrickou a prostorovou představivost. Uvedené úlohy lze využít také jako didaktický materiál pro učitelovu práci s nadanými žáky v rámci běžné výuky, neboť umožňují v rámci základního učiva rozvíjet kvalitativně vyšší stupeň myšlení. Při individuální práci se žákem může učitel sledovat, jaké metody a postupy použije žák k řešení, do jaké hloubky a úplnosti úlohu vyřeší a do jaké míry je schopen provádět zobecňování.

Učitel matematiky a školní diagnostika dyskalkulie

Růžena Blažková

Pro učitele matematiky je poměrně náročná identifikace žáka s dyskalkulií a žáka s problémy v matematice, které nejsou způsobeny specifickou poruchou učení. V obou skupinách žáků se objevují analogické problémy při zvládnutí matematického učiva a neexistuje ostrá hranice mezi dyskalkulií a dalšími poruchami učení v matematice. Žáci s diagnostikovanou dyskalkulií mají zpravidla průměrnou až nadprůměrnou inteligenci, problémy v matematice v některých částech učiva a často jsou schopni vypracovat si samostatně postupy, kterými svůj handicap kompenzují.

Dyskalkulie je nemusí omezit v dalším studiu nebo volbě profese, a to dokonce i v matematicky zaměřených oborech. Role učitele matematiky na základní škole spočívá ve fundovaném posouzení příčin žákových problémů. Učitel by měl mít cit pro budování matematických pojmů u žáků a poskytnout jim dostatek komunikačních cest, které by každého jednotlivého žáka oslovily. Měl by mít dokonalý přehled, jak jsou pojmy budovány v oblasti matematiky a zároveň jak se vytvářejí u žáků, zda jsou žáci schopni chápat jednotlivé, na sebe navazující postupy v matematice. Pokud žák nemá jasně vytvořeny pojmy, nezná význam jednotlivých operací, nejsou vytvořeny předpoklady pro jakékoliv zvládnutí matematiky.

Vystoupení 1. 7.

Zkušenosti s testem kognitivních schopností Woodcock - Johnson International Edition

Jarmila Burešová

Zkušenosti s pětiletým používáním testu kognitivních schopností WJIE (Woodcock- Johnson International Edition, Czech) v praxi pedagogicko-psychologického poradenství. Shrnutí přínosů a nevýhod ve srovnání s testem WISC III (Wechsler Intelligence Scale for Children).

Výsledky standardizace a možnosti využití Dotazníku interakčního stylu učitele (QTI)

Josef Lukas

Příspěvek je věnován výsledkům standardizace dotazníku QTI (Questionnaire on Teacher Interaction) pro II. stupeň českých základních škol. Dotazník bude sloužit jako screeningová metoda pro zjišťování interakčního stylu učitelů základních škol. Popisu standardizace předchází krátké shrnutí teoretických a metodologických východisek. Dále jsou zmíněny podmínky administrace dotazníku, způsoby vyhodnocování a interpretace výsledků. Hlavním výstupem příspěvku je tedy adaptace zmiňovaného dotazníku pro II. stupeň českých základních škol a také zjištění, že tento dotazník může být vhodným nástrojem (např. pro školní psychology) pro screening vztahů mezi učiteli a žáky. Získané výsledky mohou být podkladem pro práci s případnými nedostatky v oblasti interpersonálního chování učitele a tím mohou přispět i ke zlepšení komunikace a interakce učitel – žák. Stejně tak je dotazník možné využít jako součást diagnostiky klimatu třídy i povahy celkového sociálního prostředí školy.

Sebeposuzovací škála depresivity pro děti: výhody a limity využití v pedagogicko-psychologické diagnostice

Lenka Kollerová

Příspěvek shrnuje výhody a limity použití Sebeposuzovací škály depresivity pro děti (CDI) ve školní psychologii, zejména při sledování vztahů mezi depresivními symptomy a školním výkonem. Náš

výzkum pražských školáků (N = 814) ve věku 9 až 11 let dokládá, že dotazník je v daném kontextu velmi užitečný. Studie však také poukazuje na určité metodologické omezení, které je třeba brát v úvahu.

Diagnostika a výzkum ve vývojové psychologii

Do této sekce garantované prof. P. Mackem a doc. Š. Portešovou (oba IVDMR FSS MU) budou zahrnuty poznatky z dlouhodobého longitudinálního výzkumu dětí a jejich rodin (ELSPAC) a také z dalších výzkumů zaměřených na vývoj osobnosti a utváření identity, na rizikový vývoj a také na vliv komunikačních technologií.

Vystoupení 30. 6.

Vystoupení hosta konference prof. PhDr. Josef Švancary, CSc., PSÚ FF MU na téma „Začátky vývojově psychologické diagnostiky“

Příspěvek podává osobní pohled autora na začátky psychologické diagnostiky v českých zemích po roce 1950, kdy se sám v různých odborných pozicích a funkcích podílel na řadě aktivit směřujících k posílení odborné kompetence psychologů ve zdravotnictví, v sociální péči a v poradenství. K dokumentům o postupech a výsledcích prací prvních psychologů u nás, průkopníků v této oblasti, patří také kniha Diagnostika psychického vývoje (1. vydání 1970). Prezentace ilustruje osnovu publikace, přehled kapitol a jejich autory. Vydání této knihy bylo v té době ztíženo některými předsudky vůči kompetenci psychologů v oblasti diagnostiky. Některé kapitoly této knihy bilancují vývoj metod a postupů v psychologické diagnostice a ve výzkumu za předchozí dvě desetiletí. Připojený přehled metod měl v té době značnou informační hodnotu. Autor v té době propagoval integraci experimentální metody do řešení úkolů, které vytyčují psychologovi problémy praxe. Stručně jsou naznačeny postuláty tohoto postupu.

Diagnostika temperamentu a zaměřenosti v pedagogicko-psychologickém poradenství

Vladimír Smékal

Zkušenost ukazuje, že mnohé adaptační problémy i rizikové chování dětí a mládeže souvisejí s temperamentem a strukturou forem zaměřenosti. Současná reforma primárního a sekundárního vzdělání, která mimo jiné zavádí etickou výchovu do vzdělávacího programu a v rámci rámcových vzdělávacích programů podporuje programy osobnostního rozvoje, je rovněž výzvou pro psychodiagnostiku k nabídnutí vhodných metod, které by umožnily výchovným poradcům, školním psychologům i učitelům příslušných předmětů s uvedenými programy propojenými, jednoduché a přitom validní zjištění struktury temperamentu a zaměřenosti. Poznání temperamentu a zaměřenosti je realizovatelné mnoha metodami. Kromě jejich náročnosti časové a interpretační, je pro ně významné, z jaké teorie temperamentu vycházejí. Jestliže je v současnosti velmi uznáváno pojetí C. R. Cloningera nebo A. H. Busse a R. Plomina, neznamená to, tradiční teorie Hippokrata a Galéna je zastaralá a nepřínosná. Zkratka TE-ZA-DO znamená Temperamentově zaměřenostní dotazník. Je inspirovaný koncepcí temperamentu Heymanse a Wiersmy vytvořenou na konci devatenáctého století a její modifikací G. Bergerem (1964). Tato teorie sice pojmově navazuje na

tradici, ale tradiční komponenty temperamentu vyvozuje z nově formulovaných a interpretovaných dimenzí. Je smysluplné a pro porozumění dynamice prožívání a jednání přínosné vycházet z aplikace transdisciplinárních pojmů energie, ‚rychlost‘ a ‚amplituda‘ psychického dění. Navíc jde o pojmy, které jsou vhodné i pro popis neurodynamiky. Dotazník TE-ZA-DO je psychometricky i praktickým používáním ve výzkumu a poradenství ověřený a je vhodný i pro interpretaci poruch osobnosti, rizikového chování a morálního rozvoje osobnosti. Ve sdělení bude využitelnost doložena výzkumnými poznatky.

Konflikt mezi rodiči a dětmi: možnosti a limity jeho měření

Lenka Lacinová

Zkušenost s nějakou formou konfliktu rodičů potkává během života naprostou většinu dětí – v každé rodině dochází občas k situacím, kdy se dospělí na něčem neshodnou a tento nesoulad vyústí ve více či méně otevřený konflikt. Skutečnost, že se rodičovský konflikt přirozeně vyskytuje v nejbližším prostředí dítěte, které má na jeho psychický vývoj zásadní vliv, je sama o sobě jednoznačnou pobídkou k empirickému zkoumání mechanismu souvislostí mezi tímto stresorem a různými projevy maladaptace na straně dětí. Na druhou stranu je nutno konstatovat, že manželský konflikt odehrávající se přímo před dětmi se co do výskytu řadí spíše mezi méně časté jevy rodinného života. Jeho podoba je také do značné míry ovlivněna tím, zda probíhá před svědky (ať již v reálných podmínkách či v laboratoři), a je zřejmé, že jak z realizačních, ale zejména etických důvodů nelze s konfliktem rodičů před dětmi dle regulí experimentálního designu zcela svobodně manipulovat, jak by bylo z výzkumného hlediska potřeba. I z tohoto důvodu je otázka, jak rodičovský konflikt validně zachytit a změřit, klíčovou pro rozvoj výzkumu a další upřesňování souvislostí mezi tímto fenoménem a projevy maladaptace dětí a dospívajících. Příspěvek shrnuje možnosti a současné metodologické přístupy ke zkoumání této problematiky. Představeny budou jednotlivé typy metod měření rodičovského konfliktu (dotazníky, laboratorní studie, deníkové záznamy).

Strachy v období dětství a dospívání

Radka Michalčáková

Strach, jako základní prvek výbavy lidské psychiky, tvoří ve své „normální“, nepatologické podobě přirozenou součást života člověka. Pro zachycení strachu v období dětství a dospívání byla za dobu trvání vědecko-výzkumného zájmu o tuto emoci vytvořena řada nástrojů. Příspěvek se zaměřuje na zmapování těchto diagnostických možností a blíže představuje metodu volného generování subjektivně prožívaných strachů a prezentuje dílčí zjištění o vývoji této emoce v období dětství a adolescence.

Vývoj depresivity v průběhu adolescence a moderátory růstových křivek

Stanislav Ježek, Zuzana Masopustová, Ondřej Bouša

Příspěvek popisuje vývoj normální depresivity v průběhu adolescence pomocí modelu růstových křivek na datech longitudinální studie ELSPAC. Diskutuje moderátory vývoje depresivity s ohledem na konstruktovou validitu použitého nástroje MFQ.

Zátěžové situácie v adolescencii a ich možné dopady na ďalší psycho-sociálny vývoj jedinca

Zuzana Petrovičová, Zuzana Sýkorová

Situácie spojené so stresom, krízou majú nepopierateľný vplyv na život jedinca. Na stresové/krízové situácie možno nazerať rôzne, podľa doby trvania (dlhodobé x krátkodobé), na základe charakteru pôvodnej príčiny (somatické x psychické) a tiež na základe následkov (zničujúce x povzbudzujúce). Naším cieľom je popísať záťažové situácie v skorej (rannej) adolescencii (11 rokov) a význam ich vplyvu s ohľadom na následky do budúcnosti (13, 15 rokov)– vplyv týchto situácií na seba systém jedinca, vnímanie vonkajšieho prostredia, a v neposlednej rade charakter a kvalitu sociálnych vzťahov. Budeme prezentovať výsledky analýz zrovnávajúce psycho-sociálny adjustment adolescentov s históriou krízovej situácie a bez histórie (data zo širšej longitudinálnej štúdie ELSPAC). Zameriavame sa na obdobie rannej adolescencie a dôležité udalosti v tomto období, ktoré môžu ovplyvniť trajektóriu ďalšieho vývoja.

Strategie zvládání zátěže v adolescenci: styly odpovídání a limity dotazníkového šetření

Jan Mareš, Tomáš Kohoutek

Příspěvek popisuje zkušenosti s výzkumem zvládacích strategií v průběhu dospívání získané v průběhu longitudinálního šetření v rámci brněnské studie ELSPAC. Zaměřuje se na otázku, jaká jsou specifika sebereflexe i výpovědi dospívajících aktuálně řešících problém či obtížnou životní situaci ve srovnání s jejich vrstevníky, kteří vyšší míru zátěže neuvádějí. Data pocházejí od vzorku longitudinálně dotazovaných dospívajících v jejich 13, 15, 17 a 19 letech.

Vystoupení 1. 7.

Výzkum a diagnostika identity v období adolescence: akademické téma nebo praktický problém?

Petr Macek

Nejprve budeme informovat o pojetí identity v současné vývojové psychologii a možnostech jejího zkoumání. Nové teoretické přístupy budeme konfrontovat s praktickými tématy, které jsou relevantní pro psychologickou práci se současnými adolescenty. Budeme uvažovat, jaká je

"praktická" hodnota současných výzkumů, v čem lze spatřovat jejich přínos pro konkrétní práci s dospívajícími.

Styly identity - teoretický konstrukt a praktické využití

Ondřej Bouša, Petr Macek

Prezentovaná studie se věnuje otázce možnosti zkoumání identity, konkrétně Inventáři stylů identity (čtvrtá revize) od M. Berzonskyho. Styly identity explicitně vypovídají o třech odlišných strategiích (informační, normativní a difúzně-vyhýbavé), které jedinec může preferovat při zpracování, strukturování, používání a revidování sebe-relevantních informací. Cílem naší studie je prezentovat psychometrické vlastnosti českého překladu poslední revize Inventáře stylů identity; dále se zaměříme na souvislosti mezi styly identity a dalšími relevantními proměnnými pro období adolescence. Chceme tak poukázat na možnosti a limity této metody pro výzkum a praxi.

Ontogenetické zdroje normativního a informačního stylu identity: role citové vazby a kognitivních schopností

Jan Širůček

Informační a normativní styl identity dle Berzonskyho představují dvě zásadně odlišné sociokognitivní orientace řešení problémů a rozhodování. Informační orientace zahrnuje aktivní hledání, rozpracovávání a zhodnocování relevantních informací, normativní orientace se zaměřuje na zvnitřněné konvence, normy a očekávání. Obě dvě orientace se společně vyznačují relativně vysokým stupněm závazku v daném tématu. Předkládaná studie shrnuje výsledky analýzy prediktorů informačního a normativního stylu identity realizované v rámci studie ELSPAC. S využitím dvou vln longitudinálního šetření (11 a 17 let, N = 200; metody Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině, Paměťový test učení, WISC IIIUK, Rosenberg Self-esteem Scale a Identity Style Inventory) dokladuje souvislost informačního stylu identity s důvěrou a vřelostí ve vztahu s rodiči s pozitivním sebehodnocením. Substruktura normativních stylů identity souvisí naopak se sníženým sebehodnocením, relativně horším kognitivním výkonem a nižší kapacitou pracovní paměti. Zjištěné výsledky dokladují provázanost informačního a normativních sociokognitivních stylů s mentální reprezentací rodičovských osob a sebe sama napříč dospíváním, v případě normativních stylů navíc i s kognitivními předpoklady. Celkově se zdá, že vývoj normativního stylu je spojen spíše s rizikovými faktory a lze jej predikovat již od počátku rané adolescence.

Teorie mysli a vybrané metody jejího výzkumu

Hana Kyjonková

Cílem tohoto příspěvku je představit koncept teorie mysli (Theory of Mind, TOM) a vybrané metody jeho zkoumání. Teorie mysli se váže ke schopnosti porozumět mentálnímu světu (např. přesvědčením, emocím, záměrům) a schopnosti přisuzovat mentální jevy sobě i druhým. Teorie mysli je významná při navazování a udržování sociálních interakcí. Umožňuje například porozumět emocím druhých, předvídat chování ostatních či rozumět humoru. V rámci příspěvku bude koncept

teorie mysli nejdříve teoreticky definován a ukotven. Dále budou stručně představeny základní metody výzkumu teorie mysli. Poté bude pozornost zaměřena na tři metody, se kterými autorka pracuje v rámci výzkumu teorie mysli u předškolních dětí: (1) škála teorie mysli Wellmana a Liu (2004); (2) úkol zaměřený na mylné přesvědčení druhého řádu (Second order false belief task; Perner & Wimmer, 1985); (3) subtest Řazení obrázků z Wechslerovy inteligenční škály pro děti (WISC-III). Na závěr budou zváženy aplikační možnosti této oblasti výzkumu.

Politické postoje v adolescenci: Jak stabilní konstrukty měříme?

Jan Šerek

Dotazníkové měření politických postojů u adolescentů v sobě nese některá rizika. Z vývojového hlediska je pozdní adolescence obdobím, ve kterém dochází k formování politické identity. Proto je otázkou, zda lze výpovědi adolescentů chápat jako výraz konzistentních a stabilních postojů, či zda se jedná spíše o ad hoc odpovědi. Příspěvek bude pracovat s příklady politické efficacy, politické důvěry, důvěry v demokratické principy a pocitu politické odpovědnosti. Na základě panelových dat (5 vln) od zhruba 200 devatenáctiletých adolescentů bude demonstrováno, jak jsou jednotlivé postoje stabilní v průběhu jednoho roku, jak dokáží predikovat budoucí politické chování a zda jsou vzájemně konzistentní.

Prevence a diagnostika – workshopy

V této sekci garantované doc. M. Miovským (Centrum adiktologie UK) budou prezentovány aktuální výsledky výzkumů a preventivních programů realizovaných Sekcí primární prevence při Centru adiktologie na populaci českých žáků a studentů.

Vystoupení 29. 6.

Představení české verze metodiky indikované primární prevence „Preventure“ založené na screeningu rizikových osobnostních faktorů dotazníkem SURPS

Charvát, M., Dolejš, M., Šťastná, L., Endrödiová, L., Maierová, E., Miovský, M.

Cílem workshopu je představení české verze screeningového dotazníku SURPS a na něj navazujícího krátkého intervenčního programu indikované primární prevence s názvem Preventure. SURPS je škála osobnostních rysů představujících riziko z hlediska užívání návykových látek, která byla v ČR standardizována (Dolejš, M. a kol.) na reprezentativním vzorku 2449 chlapců a 2613 dívek z celé ČR na základě převodu z britského originálu Substance Use Risk Profile Scale od P. J. Conrod a P. Woicik (Šťastná L., Miovský M. a kol.). Metoda má celkem 23 položek a je určena pro děti a mládež ve věku 12 až 16 let. Její využití je optimální zejména ve školství. Zmiňovanými škálami jsou Přecitlivělost, Vyhledávání vzrušení, Negativní myšlení a Impulzivita. Preventure je navazující krátký intervenční program sestávající se ze tří setkání v malých skupinách žáků (cca 3-7) o celkovém rozsahu 5 hodin. Preventure využívá KBT techniky, prvky motivačních rozhovorů a edukaci a je nabídnuta těm jedincům, kteří na některé ze škál SURPS skórují výše jak 1 SD nad průměrem (horních pásmo, cca 10 až 20% z dané testované třídy). Čtyři škály z dotazníku odpovídají čtyřem metodickým sešitům preventivního programu. Metodika je v českém prostředí dále rozvíjena (Charvát, M., Maierová, E., Endrödiová, L. a kol.). V rámci workshopu autoři představí i odborné požadavky potřebné pro používání dotazníku i vedení intervencí. Očekávána je též odborná diskuze nad metodikou či nad možnými obtížemi při její implementaci do českého prostředí.

Grantová afiliace: CZ.1.07/1.3.00/08.0205 projekt ESF OP VK A/CZ0046/1/0006 projekt Fondu pro podporu výzkumu EHP a Norska.

Vystoupení 30. 6.

Evaluace – základ kvalitního programu z pohledu teorie i praxe (workshop)

Nevoralová, M., Jurystová, L., Pavlovská, A., Mladá, K., Šťastná, L., Miovský, M.

Cílem workshopu je seznámit účastníky s podstatou evaluace a poukázat na její význam a důležitost v oblasti školních preventivních aktivit. Účastníci budou do jeho průběhu aktivně zapojeni. Blíže budou uvedeny jednotlivé typy evaluace, jako je např. evaluace formou analýzy potřeb, evaluace přípravy, procesu a výsledku programu či evaluace spokojenosti klientů a další. U každého typu je

zmíněno jeho praktické využití a informace, které může daný typ evaluace přinést. V této souvislosti je v krátkosti pojednáno i o evaluačních nástrojích, jež lze použít ke sběru dat. Workshop je vhodný pro pedagogické pracovníky (např. školní metodiky prevence, management školy), krajské koordinátory prevence, odborníky z řad státních i nestátních organizací.

Grantová podpora: projekt číslo CZ.1.07/1.3.00/08.0205 v rámci programu ESF CZ.1.07 OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Posterová sekce - 30. 6.

Představy dospívajících o spravedlnosti

Jiří Dalajka

Prezentovaný příspěvek se týká volných výpovědí dospívajících na zadané otázky: „Co je podle tebe spravedlnost?“, „Myslíš si, že svět je spravedlivý?“, „V čem je podle tebe spravedlivý/nespravedlivý?“ (podle odpovědi na předchozí otázku). Záměrem tohoto dotazování bylo zmapovat kategorie uvažování dospívajících o problematice spravedlnosti a zjistit obsah jejich představ a témat, které jsou pro dospívající relevantní. Výzkum byl prováděn ve třech vlnách longitudinálního šetření ESLPAC (13, 15 a 17 let).

Chaotic attractors as a possible tool for psychological diagnostics

Václav Linkov, Tomáš Staudek

Příspěvek prezentuje informace o části výsledků našeho výzkumu vztahu mezi osobností a estetickými preferencemi pro chaotické atraktory (Linkov & Staudek, 2004). Zaměřuje se na možnost případného využití atraktorů jako prostředku poskytujícího diagnostickou informaci. Prezentujeme korelace mezi oblíbeností atraktorů s větší a menší mírou chaosu (či větší a menší mírou uspořádání) a otázkami dotazníků NEO-FFI a TE-ZA-DO. Na základě těchto korelací popisujeme typ osoby, které se líbí či nelíbí více chaotické obrázky. Tento osobnostní typ by mohl být testován v případě, že by byl vyvinut diagnostický test využívající jako podnětový materiál atraktory. V závěru se krátce zmiňujeme o výsledcích našeho výzkumu vztahu mezi osobností měřenou NEO-FFI a estetickými preferencemi pro čtvercové mozaiky - ty se nám ve srovnání s chaotickými atraktory zdají jako méně vhodné pro případné využití v psychologické diagnostice.

Sebepojetí a profesní plány dospívajících

Vladimír Marček, Ivana Poledňová

Příspěvek je zaměřen na hledání souvislostí mezi volbou budoucí profese na konci povinné školní docházky a sebepojetím dospívajících a jejich identitou. Empirická data vycházejí z longitudinální studie ELSPAC realizované na Masarykově univerzitě v Brně – analyzována jsou data z rozhovoru (uvažované povolání a motivace volby profese), dotazníková data z Hollandova dotazníku (jistota/nejistota v profesní volbě) a z Coopersmithova dotazníku (sebehodnocení).

K otázkám objektivitý posudzovania detského temperamentu

Zuzana Polťáková, Ivana Václaviková, Lenka Očenášová

Cieľom predvýskumu bolo skúmať vnútornú konzistenciu, kritériálnu validitu a celkovú vhodnosť využitia Slovenskej verzie CBQ (Children's Behavior Questionnaire - very short form), ktorého autormi sú Putnam, S. P. a Rothbart, M. K. (2002). Hodnotenou skupinou bolo 20 dievčat a chlapcov

vo veku 3 až 6 rokov, z ktorých každý bol hodnotený štyrmi posudzovateľmi (matka, otec a dve učiteľky MŠ). Bola hodnotená reliabilita v zmysle vnútornej konzistencie dotazníka a kritériálna validita, pričom kritériálnou situáciou overujúcou temperament detí bolo pozorovanie ich správania v prirodzenom prostredí MŠ. Faktorová analýza pre slovenských predškóľakov poskytla výsledok, ktorý potvrdzuje taktiež tri škály ako aj v pôvodnej americkej verzii. Predvýskum ukázal, že v Slovenskej verzii CBQ bola zistená dostatočná vnútorná konzistencia dotazníka pre meranie temperamentu detí v predškolskom veku.

Možnosti merania emócií – Preklad Barchardovej Škály pozitívnej expresivity a Škály negatívnej expresivity

Juliana Ševčíková

V úvode príspevok pojednáva o aktuálnych postupoch merania emócií, pričom zdôrazňuje dôležitosť multimetódového prístupu. Je nepravdepodobné, že kedykoľvek v budúcnosti jediná metóda zachytí komplexnosť emočnej skúsenosti človeka. Bolo by potrebné zaznamenať (1) zmeny v posudzovaní emočnej skúsenosti na úrovni centrálnej nervovej sústavy, (2) vzorce emočných odpovedí v endokrinnom, autonómnom a somatickom nervovom systéme, (3) motivačné zmeny vznikajúce pri posudzovaní výsledkov správania (4) vzorce tvárových, verbálnych a telesných prejavov pri emočnej skúsenosti a (5) pôvod subjektívnej skúsenosti s určitým stavom, ktorý by reflektoval všetky zmienené zložky. Nakoľko máme možnosť zachytávať vždy iba zlomok z informácie o emočnej skúsenosti jednotlivca, je nutné zdôrazniť kritické postavenie teórie emócií vo chvíli, keď je konštruovaný, či vyberaný nástroj na ich meranie. Následne je obsahom príspevku popis prekladu a adaptácie Barchardovej Škály pozitívnej a negatívnej expresivity do češtiny. Zmieňuje postup a získané psychometrické charakteristiky (na vzorke 372 respondentov). Súčasná verzia vykazuje dostatočnú vnútornú konzistenciu a faktorovú štruktúru totožnú s pôvodnou verzou (v každej zo škál boli abstrahované 3 faktory). Rozdiel medzi 2 verziami škál bol zistený v diskriminačnej validite. Súčasťou je porovnanie zistených vzťahov získaných faktorov s dimenziami osobnostného dotazníka NEO (v ďalšom šetrení na vzorke 121 respondentov) – porovnané sú so zisteniami Barchardovej. V závere sú zmienené implikácie merania emócií v praxi a tiež ďalšie smery výskumu.

Komparatívna štúdia rečových schopností žiakov s poruchami učenia a intaktných žiakov

Viktor Gatíal

V príspevku predstavujeme diagnostické postupy, prostredníctvom ktorých skúmame súvislosť porúch reči (dyslália a vývinová dysfázia) a vzniku špecifických porúch učenia žiakov a overovanie metodiky, pomocou ktorej je možné vzniku porúch reči predchádzať, alebo znižovať ich intenzitu, a tak znížiť riziko vzniku špecifických porúch učenia. Porovnáваме tiež úroveň rečových schopností žiakov s poruchami učenia a žiakov intaktných. Cieľom nášho výskumu bolo overiť, či je možné vplyvom špecifických metód (návrik fonematického uvedomovania podľa D. B. El'konina) zlepšiť

jazykové schopnosti žiakov. Náš výskum mal experimentálny design. Prostredníctvom troch neštandardizovaných metód sme merali úroveň fonemického uvedomovania a fonematickej diferenciacie žiakov s poruchami reči v prípravnom ročníku základnej školy. Analogicky sme postupovali v kontrolných skupinách žiakov, ktoré boli tvorené tiež žiakmi s poruchami reči, ale neabsolvovali nácvik fonemického uvedomovania. Dospeli sme k záveru, že intenzitu špecifických porúch učenia je možné do určitej miery zámerne ovplyvňovať pôsobením na príčiny jej vzniku. Ide napríklad o systematické odstraňovanie porúch reči v predškolskom veku.

Úvahy o štandardoch Dotazníka sebapoňatia školskej úspešnosti detí na Slovensku

Michal Čerešník

V príspevku sa venujeme sebahodnoteniu detí prostredníctvom premenných definovaných Dotazníkom sebapoňatia školskej úspešnosti. Porovnáваме sebahodnotenie intaktných detí a sebahodnotenie detí so špecifickými poruchami učenia. U detí so špecifickými poruchami je pritom dominantnou poruchou dyslexia. Naše zistenia konfrontujeme s výsledkami Vágnerovej a Matějčka. Zaujímajú nás ich zistenia o sebahodnotení intaktných (1985) i dyslektických detí (2006). Uvedomujúc si obmedzenia vyplývajúce z veľkosti výskumnej vzorky, formulujeme úvahy o potrebe reštandardizácie Dotazníka sebapoňatia školskej úspešnosti detí na Slovensku.

Závěrečná zpráva z výzkumného projektu zaměřeného na psychodiagnostické metody „Substance Use Risk Profile Scale“ a „High School Personality Questionnaire“

Martin Dolejš, Michal Miovský, Vladimír Řehan

V příspěvku budeme prezentovat výzkumný projekt, zaměřený na převod screeningového dotazníku „Substance Use Risk Profile Scale“ (SURPS, Conrod a kol., 2002), který je součástí rozsáhlejšího preventivně-interakčního programu „PREVenture“. Výzkumná studie se dále zaměřila na tvorbu populačních norem pro tuto diagnostickou metodu, ale také pro „Osobnostní inventář pro mládež“ (HSPQ, Cattell a kol., 1968). SURPS je dotazníkový nástroj měřící čtyři osobnostní faktory (impulzivitu, skleslost, úzkostnost a vyhledávání zážitků), které jsou v úzké souvislosti s rizikovými formami chování. Psychodiagnostická metoda HSPQ se využívá k diagnostice čtrnácti osobnostních faktorů prvního řádu (např. nadšenost vs. sklíčenost; vznětlivost vs. klidnost a další). Základním souborem se stali pubescenti ve věku 11 až 16 let navštěvující druhý stupeň základních škol na území České republiky. Administrace testových baterií proběhla v 83 školských zařízeních (3,17 % z VS) a bylo sebráno 5 476 dotazníků (1,37 % z populace). V rámci příspěvku seznámíme posluchače se základními výsledky tohoto výzkumného projektu.

Diagnostika v praxi školského psychológa

Miroslava Adamík Šimegová

Príspevok je zameraný na problematiku praxe školského psychológa pracujúceho v podmienkach základnej školy a rieši jeho diagnostické možnosti v práci s klientom: žiakom, učiteľom a rodičom. Špecificky smeruje k objasneniu konkrétnych úskalí individuálnej a skupinovej diagnostiky v škole, možnosti použitia metód a interpretácie diagnostických výsledkov a záverov a ich ďalšej komunikácie. Zameriava tiež na diagnostiku a riešenie emocionálnych problémov žiakov a problémov v správaní, ktoré sa v súčasnosti javia ako najčastejšie problémové oblasti a objednávky v práci školského psychológa. Súčasťou príspevku je prezentácia konkrétnych kazuistik z praxe školského psychológa.

Využití psychomotoriky ve školní praxi u dětí mladšího školního věku

Tereza Louková, Marie Blahutková

V našem příspěvku se snažíme prezentovat základní poznatky z oblasti psychomotoriky a přiblížit tak psychomotoriku pedagogům a jiným pracovníkům v oblasti školství coby možnost průvodního diagnostického nástroje. Psychomotorika představuje zábavnou výchovu pohybem, která je zaměřena nikoli na výkon, ale na prožitek z pohybu a pohybových cvičení. Ve školní praxi se dá psychomotorika velmi dobře využít i jako základní diagnostický prostředek pro pedagogy, kteří se snaží rozpoznat základní vlastnosti osobnosti a hlavní znaky projevů chování svých svěřenců. Zabýváme se zde především žáky mladšího školního věku, pro které je typické spontánnost, nadšení do pohybových aktivit a pro hru. Psychomotorika, jejímž základním prostředkem je právě hra, tak představuje přirozené prostředí, kde se mohou žáci mladšího školního věku spontánně projevat.

Sborník abstraktů. Konference Psychologická diagnostika dětí a dospívajících: Výzkum, prevence a školní poradenství.

<http://pd2011.takeplace.eu/>

Tisk MSD Brno 2011.

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

